

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.3(2).2022.05
UDC 159.953.5

THE INFLUENCE OF WATCHING THE ANIMATED SERIES «OGGY AND THE COCKROACHES» ON THE AGGRESSIVE BEHAVIOR OF TEENAGERS

Inna Lapchenko

Ph.D. in Psychological Sciences, docent,
docent department of practical psychology,
National Pedagogical Dragomanov University
Pirogova str., 9, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6573-6789>
e-mail: i.o.lapchenko@npu.edu.ua

Abstract. Introduction and current state of the research problem. Uncontrolled consumption of information products is defined as unregulated influences on the psyche of a child, who easily adopts the behavior of screen heroes and uncritically copies their mannerisms. This can lead to the consolidation of undesirable forms of behavior and the formation of erroneous ideas about social norms.

The purpose and objectives of the study – Theoretical and empirical determination of the peculiarities of the influence of watching the animated series «Oggy and the Cockroaches» on aggressive behavior of teenagers.

Research methods. The research employed both theoretical (analysis, synthesis, comparison, generalization) and empirical (testing, observation, natural experiment) methods. To determine the level of aggressive behavior in teenagers, the «Methodology for Diagnosing Indicators and Forms of Aggression» by A. Bass and A. Darki was used.

The statement of the main material research. According to the results of determining aggressiveness before and after watching the animated series, it was found that the majority of teenagers have a moderate level of aggression, which often has a situational character and is not their stable personal characteristic. However, in the experimental group, the number of teenagers with a high level of aggression increased from 21.4% to 28.5% and hostility from 21.4% to 35.7%. Their common manifestations are irritability, negativity, and insult, and the indicators of physical aggression increased. The majority of teenagers are prone to negative experiences, jealousy, and rudeness, which may be related to the scenes of violence in the cartoon. No changes were observed in the control group.

Conclusions and perspectives of further researches. The research showed an increase in the number of adolescents with a high level of aggressive behavior, and an increase in hostility among them. The recommendation for preventing the negative influence of mass media on the personality of adolescents includes a reasoned regulation of television viewing and internet usage. It is also recommended to develop the components of their general abilities, such as time perception, planning skills, and activity management.

Key words: aggression, aggressiveness, teenage, mass media, a natural experiment, the influence of viewing aggression on personality.

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.3(2).2022.05
УДК 159.953.5

ВПЛИВ ПЕРЕГЛЯДУ МУЛЬТСЕРІАЛУ «ОГГІ ТА КУКАРАЧІ» НА АГРЕСИВНУ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

Лапченко І. О.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6573-6789>
e-mail: i.o.lapchenko@npu.edu.ua

Анотація. Неконтрольоване споживання інформаційної продукції визначається як стихійні впливи на психіку дитини, яка легко переймає поведінку екранних героїв, некритично копіює їхню манеру поведінки. Це може призводити до закріплення небажаних форм поведінки, формування хибних уявлень про соціальні норми. Метою і завдання дослідження – теоретичне та емпіричне визначення особливостей впливу перегляду мультсеріалу «Оггі та кукарачі» на агресивну поведінку підлітків.

У дослідженні були використані теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) та емпіричні (тестування, спостереження, природний експеримент) методи. Для визначення рівня агресивної поведінки підлітків застосована «Методика діагностики показників та форм агресії» А. Басса і А. Даркі.

За результатами визначення агресивності до та після перегляду мультсеріалу встановлено, що більшості підлітків притаманний середній рівень агресивності, що часто має ситуативний характер і не виступає їхньою стійкою особистісною характеристикою. Однак в експериментальній групі збільшилась кількість підлітків з високим рівнем агресивності з 21,4 % до 28,5 % та ворожості – з 21,4 % до 35,7 %. Їх поширеними проявами є роздратування, негативізм та образа, підвищилися показники фізичної агресії. Більшість підлітків схильні до негативних переживань, заздрості, схильності до грубоців, що може бути пов'язано з переглядом сцен насильства у мультфільму. У контрольній групі зміни не зафіксовані.

В результаті проведеного дослідження встановлено збільшення кількості підлітків з високим рівнем агресивної поведінки, зафіксовано підвищення рівня ворожості серед підлітків. Зміст рекомендації щодо профілактики негативного впливу мас-медіа на особистість підлітка передбачає аргументовану регламентацію перегляду телебачення та пошуку інформації в інтернеті. Рекомендовано розвивати у підлітків складові їх загальних здібностей: відчуття часу, уміння планування свого часу та діяльності.

Ключові слова: агресія, агресивність, підлітковий вік, засоби масової інформації, мас-медіа, природний експеримент, вплив перегляду агресії на особистість.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Життя у сучасному суспільстві насичене інформаційними потоками і неможливо ігнорувати такі явища, як телебачення, кіно, радіо, інтернет та соціальні мережі. Дорослі і діти щодня споживають різноманітний контент, який не завжди контролюється, зважаючи на потреби та вікові особливості дитячої аудиторії. Нажаль, у сімейному вихованні приділяється недостатньо уваги тому, що саме дивиться дитина по телевізору або в інтернеті, в які комп'ютерні ігри грає, якими віртуальними або кіногероями захоплюється.

Неконтрольоване споживання інформаційної продукції психологами визначається як стихійні впливи на психіку дитини, яка характеризується незрілістю, що обумовлено віковими психологічними та психофізіологічними особливостями. Йдеться про те, що уявлення дитини про добро і зло, про правду і кривду, її розуміння вербального та фізичного насилля, емоційна вразливість не дають можливості включитися критичності та самостійності суджень під час перегляду подій з екранними й віртуальними образами. Дитина призвичаюється спокійно реагувати на перегляд насилля, бійок і навіть смерті, а в інтерактивних іграх «можливість героя мати декілька життів» спотворює природний процес усвідомлення цінності життя та безповоротності смерті. Отже, діти як чутливі і недосвідчені глядачі перебувають під впливом візуальних засобів масової інформації, що часто виливається у зникненні межі між реальним та віртуальним світом, між правдою і вигадкою в усвідомленні себе та оточення.

Більшість дітей з легкістю переймають поведінку екранних героїв, копіюють їхню манеру поведінки та розв'язання складних питань, що часто відбувається не усвідомлено. Це може призводити до закріплення не бажаних форм поведінки у дітей та підлітків, при цьому вони щиро можуть не розуміти своїх хибних уявлень про норми поведінки у соціумі. На цей аспект проблеми найбільше реагують найближчі дорослі – батьки, члени родини, педагоги, які щодня працюють з дітьми. Батьки звертаються до психологів за допомогою, тому що відчувають власну безпомічність та безпорадність, стикаючись з незрозумілою з їхньої точки зору поведінкою своїх дітей.

Проблема агресивної поведінки особистості досліджується різнобічно і водночас залишається актуальною і нагальною для психології розвитку, педагогічної та вікової психології. В центрі уваги науковців та практиків знаходяться психологічні та соціально-психологічні чинники закріплення агресивного реагування особистості на мінливі умови соціального середовища. Хоча агресивна поведінка людини має природну основу, однак вона значно відрізняється від агресії тварин, особливо коли виявляється всередині виду. Якщо тварини діють інстинктивно і в момент появи інгібіторів здатні зупинити свою агресію, то людина не завжди вміє керувати своїми насильницькими діями по відношенню до іншої людини.

Цікавий аспект полягає в тому, що агресивність визначається часто не лише як риса особистості, а й негативне емоційне переживання, яке по суті супроводжує агресивну поведінку. Водночас результати численних досліджень демонструють, що розуміння природи агресії, усвідомлення агресором та жертвою власних переживань уможливають попередження насильницьких дій. Тому недостатньо досліджувати емоційну складову агресивної поведінки, особливої уваги та розробки потребують питання її когнітивного компоненту. Зокрема, система ставлень та система цінностей особистості визначають її стиль комунікації та взаємодії з оточенням і, відповідно, проявів агресивної або неагресивної поведінки.

Зважаючи на вказане, констатуємо, що захоплення дітей та підлітків переглядом відео- та телепродукції, насиченої агресивними проявами, насиллям, може

впливати на формування уявлень про норми і правила поведінки, на «образ Я» дитини, її самосвідомість, а також на її здатність комунікувати адекватно соціальній ситуації, підтримувати конструктивну взаємодію, не руйнуючи себе та партнера по спілкуванню.

Дана проблема не є новою для науковців. Нею в різні часи займалися Р. Бауер, В. Бондаровська, О. Вакуленко, Дж. Гербнер, Б. Грушин, О. Дроздов, А. Комсток, Г. Лассуелл, Л. Масол, І. Фомічова, Б. Фірсов, С. Шандрюк та інші. Результати емпірико-експериментальних досліджень розкривають вплив різних видів відеопродукції на особистісні якості глядачів різного віку, особливо дітей, що обумовлено незрілістю психічної діяльності та високою чутливістю до сприймання емоціогенних ситуацій. Актуальність проблематики в цілому та вивчення особливостей впливу конкретного мультиплікаційного серіалу на агресивні прояви у підлітковому віці зумовили тему нашого дослідження.

Метою дослідження стало теоретичне та емпіричне визначення психологічних особливостей впливу перегляду мультсеріалу «Оггі та кукарачі» на агресивну поведінку підлітків. **Завдання дослідження** конкретизують етапи досягнення його мети і включають теоретичний аналіз проблеми впливу засобів масової інформації на особистість та емпіричне дослідження особливості впливу перегляду мультсеріалу на агресивну поведінку підлітків.

Методи дослідження. У дослідженні були використані теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) та емпіричні (тестування, спостереження, природний експеримент, методи якісного та кількісного аналізу дослідницьких даних) методи. Для визначення рівня агресивної поведінки підлітків була застосована тестова «Методика діагностики показників та форм агресії» А. Басса і А. Даркі (адаптація А. Осницького).

Природний експеримент передбачав створення умов для вивчення агресивної поведінки до і після перегляду зазначеного мультсеріалу. Після першого зрізу, що констатував особливості агресивної поведінки підлітків, досліджувані були поділені на дві групи: експериментальну та контрольну. В експериментальній групі організовується перегляд мультсеріалу «Оггі і кукарачі» протягом дня три рази по три серії. В контрольній групі мультфільм не демонструвався. На наступний день проводиться повторна діагностика в контрольній та експериментальній групах, за результатами якої робиться висновок про вплив перегляду сцен насильства на екрані на особливості агресивної поведінки підлітків.

Експериментальною базою для проведення нашого дослідження стала школи № 83 м. Києва. Було залучено 58 учнів 6-х класів, з них 32 хлопців і 26 дівчат. У природному експерименті брали участь 29 підлітків 12-го року життя, яких поділено на дві групи: експериментальну (14 осіб) та контрольну (15 осіб).

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз проблеми впливу засобів масової інформації на глядачів показав актуальність проблеми з 30-40 років ХХ століття, що пов'язано з їхнім використанням у пропаганді. На кінець минулого століття встановлено потужний вплив відеопродукції на суспільство, що виявляється через модулювання соціальної реальності (В. Бондаровська [1]).

Г. Лассуелл у своїй теорії «чарівної кулі» або «підшкірної голки» акцентує увагу на тому, як глядач сприймає потік інформації від джерела ЗМІ, і вказує, що інформація викликає миттєвий відгук, який починає змінювати почуття, мотивацію і навіть знання споживача. Внаслідок цього глядач може виявитися безпорадним і пасивним перед сильним стимулом.

А. Комсток узагальнив результати багатьох емпіричних досліджень впливу телебачення на поведінку людей і доводить, що підвищується ймовірність копіювання поведінки, яка демонструється по телебаченню, за умови її значущості для особистості. Іншими словами, інформація, на яку глядачі звертають увагу та запам'ятовують, часто пов'язана з метою та прагненням її використати [2].

Д. Зільман, Д. Брайян і А. Хьюстон посилаються на дослідження Дж. Гербнера, який досліджуючи наслідки демонстрації сцен насильства на телебаченні, доводить, що зміст повідомлень здатний «культивувати» думки людей: особи, які часто спостерігають сцени насилля на екрані, схильні очікувати це і у реальному житті, навіть якщо їх власний життєвий досвід це заперечує. Це призводить до формування стереотипних, викривлених та селективних уявлень населення про соціальну реальність [3, с. 119-130].

К. Бютнер наводить статистичні дані, згідно з якими у найпопулярніших телешоу протягом години зафіксовано в середньому до сімнадцяти випадків проявів фізичної і / або вербальної агресії. Значущими факторами виступають також кількість часу перегляду телебачення та іншої відеопродукції, що доходить до семи годин в день. За віковими характеристиками найбільшими споживачами є діти та пенсіонери. Рівень освіти глядачів також впливає на термін перегляду контенту, а саме: більше споживають люди без вищої освіти, тобто менш освічені. Зважаючи на це дослідник й наголошує про необхідність розширення досліджень на цю проблематику [4, с. 56].

А. Бандура з колегами провели відомий експеримент з лялькою Бобо, в якому змодельовали ситуацію перегляду дітьми сцен насилля з лялькою, після чого запропонували кожній дитині самостійно пограти з іграшкою. Було встановлено, що більшість дітей з легкістю копіювала поведінку актора [5]. Отримані результати викликали серію подібних досліджень, які підтвердили, що перегляд сцен з агресивною поведінкою стимулює переносити їх у реальне життя.

О. Дроздов і М. Скок на початку 2000-х років статистично виявили, що в Україні сцени, що містять агресивні прояви, транслюються по телебаченню кожні шість хвилин, а у вечірні години час збільшується до дванадцяти. [6, с. 137]. Сьогодні значно розширило технічний потенціал споживачів, що обумовлено розвитком інтернету і можливістю споживача обирати для перегляду те, що найбільш привабливе. Тому можемо припустити, що для українськими вченими постало питання щодо дослідження наслідків подібного споживання відеоконтенту.

Зустрічаємо також позицію, яка розширює погляд на проблему агресії у суспільстві. Зокрема, К. Бютнер визначає, що складно здійснити деталізований аналіз всіх чинників, що в різні періоди впливали на особистість, схильну до насилля, внаслідок чого майже неможливо розкрити взаємозв'язок між долею людини та агресією у суспільстві. Крім того, визнано, що саме батьки стають прикладом для наслідування своїм дітям, які засвоюють їхню модель поведінки. Відповідно, батьки, з одного боку, мають вчити соціально прийнятній поведінці своїх дітей, з другого, вони спроможні контролювати зміст того, що переглядають діти по телебаченню або в інтернеті.

Теоретичний аналіз показав, як саме перегляд сцен насилля та агресії впливає на глядача. Створюється образ супергероя, який для досягнення мети не замислюється у виборі засобів; часто деталізується зображення насильницьких дій; демонструється певна безпорадність жертв перед насиллям, що породжує страх й у глядачів тощо.

У нашому дослідженні була застосована «Методика діагностики показників та форм агресії» А. Басса і А. Даркі. За результатами констатувального етапу встанов-

лено, що для більшості підлітків 12-го р. ж. (62,1%) властивий середній рівень загальної агресивності. Середній рівень цієї властивості свідчить про те, що підліткам не характерне сприймання більшості ситуацій як таких, що загрожують їх самооцінці, самоповазі, самовизначенню. І водночас підлітки не схильні стримувати свої бажання та інтереси на користь інших. Високий рівень загальної агресивності виявили 27,6% досліджуваних підлітків. Вони легко йдуть на конфлікти, сперечаються один з одним та з дорослими, іноді самі їх провокують. Досить гостро і нестримано реагують на зауваження, висловлюючи невдоволення. Переважають вербальна та непрямая агресії. Низький рівень зафіксовано у 10,3% учасників тестування, що характеризується проявами конформності до думки та дій оточуючих, незалежно від їх моральності. Деякі підлітки виявляють байдужість, не беруть участі в будь-яких подіях, не реагують на конфлікти, іноді навіть не дивляться на них.

Ворожість як прояв негативних переживань у критичних ситуаціях виявила більшість підлітків. Так, високий рівень цієї якості відмічається у 20,7% дітей учасників тестування. Середній рівень ворожості зафіксовано у 72,4% досліджуваних. З низьким рівнем ворожості виявлено 6,9% досліджуваних підлітків.

Порівняння показників агресивності та ворожості у підлітків показало, що негативні переживання більш притаманні їм, ніж прояв агресивності у діях. Саме тому значно більше досліджуваних виявили середній рівень ворожості, ніж середній рівень агресивності. Навіть підлітків з низьким рівнем агресивності виявили схильність до прояву ворожості – негативних емоційних переживань.

Дані тестування доповнюються даними спостереження, яке показало, що часто поведінка підлітків з високим рівнем агресивної поведінки характеризується імпульсивністю та запальністю. При цьому треба визнати, що імпульсивність є рисою збудження, яке переживає людина, внаслідок чого вона з легкістю виявляє агресивну поведінку. І одночасно психологічними особливостями підліткового віку є їхня схильність до підкорення власним імпульсам та неконтрольованим спонукам.

Крім того, для деяких підлітків з високим рівнем агресивності характерна певна демонстративність у поведінці, яка виявляється через вербальну агресію та яскраву роздратованість. На перший погляд, вказаний зв'язок складно пояснити, тому це потребує додаткового дослідження. Адже чинниками демонстративності вважають насамперед потребу і постійне прагнення особистості бути в центрі уваги і справити враження. Це означає, що агресивна поведінка може бути наслідком неможливості привернути увагу до своїх соціально схвалених вчинків, або демонстративно виявлена агресія спрямована на те, щоб опинитися в центрі уваги будь-яким способом, навіть порушуючи правила поведінки.

Виявлено, що у половини досліджуваних підлітків (50%) яскраво виявлений негативізм як форма прояву агресивності. У розробників методики негативізм трактується як прояв опозиційної манери поведінки, спрямованої проти авторитету, яка може виявлятися у формі пасивного супротиву і у формі активної протидії існуючим правилам, нормам і звичаям.

Згідно з результатами застосування методики визначення агресивної поведінки А. Басса і А. Даркі досліджувані були поділені на дві групи: експериментальну та контрольну. Зважаючи на добровільність участі у природному експерименті, експериментальну групу склали 14 досліджуваних підлітків і контрольну – 15 осіб.

Після першого зрізу, що констатував особливості агресивної поведінки досліджуваних підлітків, в експериментальній групі був організований перегляд мультфільму «Оггі і кукарачі» протягом дня три рази по три серії. Перерви між переглядами скла-

дали 10 – 15 хвилин. Вибір такої системи демонстрації мультфільму пояснюється тим, що у спілкуванні з педагогом та батьками були виявлено їхнє небажання спровокувати стійкі зміни у поведінці дітей, що беруть участь в експерименті, тому умовами було обмежено час проведення. В контрольній групі мультфільм не демонструвався.

Під час перегляду досліджувані виявляли радість від того, що вони мають можливість дивитися мультфільм, обмінюватися враженнями. В перервах між переглядами вони обговорювали найсмішніші моменти. Деякі «зображували» головних героїв, розмахуючи руками і ногами, підстрибуючи. Таким чином, спостереження за поведінкою підлітками в умовах природного експерименту показало, що спільний перегляд мультфільму сприяє розвитку комунікативних умінь через обмін емоціями, враженнями.

Водночас після закінчення третього перегляду мультфільму ми відмітили прояви певної стомленості досліджуваних, що виявляється у емоційному виснаженні, прояві менш бурхливих переживань. Окремі підлітки почали відвертатися від екрану і відволікати розмовами оточуючих. Можна припустити, що такі умови перегляду наочно продемонстрували особливості сприйняття підлітками телевізійної продукції, ймовірність психічного виснаження і, відповідно, негативний вплив на розвиток особистості.

На наступний день проводиться повторна діагностика в контрольній та експериментальній групах за методикою А. Басса і А. Даркі, що була застосована на констатувальному етапі. За результатами контрольної діагностики маємо можливість зробити висновок про вплив перегляду сцен насильства на екрані на агресивну поведінку дітей середнього шкільного віку.

Результати повторного застосування методики визначення агресивності показали, що після перегляду у досліджуваних експериментальної групи змінилися показники агресивності та ворожості. Встановлено, що більшості дітей середнього шкільного віку притаманний середній рівень агресивності, що часто має ситуативний характер і не виступає їхньою стійкою особистісною характеристикою. Однак в експериментальній групі відмічається збільшення тих, хто продемонстрував високий рівень агресивності з 21,4% до 28,5% і відповідне зменшення числа підлітків з її низьким рівнем (з 14,3% до 7,2%). У контрольній групі зміни не зафіксовані, адже між першою та контрольною діагностикою минуло лише два дні.

Аналіз різних проявів агресивної поведінки показав, що найбільш поширеними її видами залишаються роздратування, негативізм та образа. Це означає, що більшість підлітків виявляють негативні переживання, заздрісність, схильність до грубощів. Слід відмітити, що фізична агресія серед учасників експериментальної групи дещо збільшила свої показники, ніж це встановлено за даними констатувальної діагностики. Це може бути пов'язано з переглядом сцен насильства у мультфільму.

В експериментальній групі збільшилась кількість тих, хто продемонстрував високий рівень ворожості: якщо за результатами констатувального обстеження таких виявлено 21,4% підлітків експериментальної групи та 20,0% – з контрольної групи, а за результатами контрольної діагностики серед учасників експериментальної групи високий рівень ворожості відмічається у 35,7% осіб. Відповідні зміни відмічаються у проявах середнього рівня ворожості в експериментальній групі: їхнє число зменшилося від 78,6% до 64,3%. В контрольній групі зміни не зафіксовані. Якщо в експериментальній групі не встановлено низького рівня ворожості, то у контрольній групі дітей з таким рівнем 6,7%.

Порівняння показників агресивності та ворожості підлітків показало, що їм більш притаманні негативні переживання, ніж агресивні дії. Саме тому більшість з них виявили середній рівень ворожості, ніж середній рівень агресивності. Навіть

підлітки з низьким рівнем агресивності виявили схильність до прояву ворожості – негативних емоційних переживань.

Після участі в експерименті ми констатували активізацію негативних емоцій, тобто після перегляду мультфільму посилилися їхні переживання, що можуть підкріплювати агресивну поведінку. Таким чином, результати контрольної діагностики засвідчили наявність змін у переживаннях більше, ніж у проявах агресивної поведінки: зафіксовано зростання ворожості у підлітків під впливом перегляду телевізійного мультфільму.

Отримані результати передбачають розробку та експериментальну перевірку розвивальних і коригувальних впливів, орієнтованих на дітей, підлітків і сімейні системи. Це обумовлено тим, що мас-медіа перетворилася на джерело досвіду для молодого покоління, адже кожний фрагмент передачі інформації містить не лише факти, а й коментар і контекст, які впливають на світосприйняття та поведінку населення і кожного споживача. Потік інформації буває таким різноманітним та суперечливим, що розібратися в ньому іноді складно дорослій особистості і неможливо дитині й підлітку.

Сучасні діти з раннього віку знаходяться в інформаційному потоці, при чому досить швидко, що призводить до певних змін у психічній діяльності. Педагоги і психологи відмічають, що сучасні діти сприймають інформацію короткими блоками, навіть відповіді на власні запитання прагнуть отримати короткими; розмірковують досить швидко, внаслідок чого іноді роблять хибні висновки; користуються готовими шаблонами і асоціаціями; не виявляють зацікавленості у розумінні сутності явищ. У соціальній взаємодії мають труднощі при встановленні та підтриманні контакту: з одного боку, не вміють дотримуватися дистанції, бувають безцеремонними, а з другого, страждають від відсутності емоційної близькості та толерантності з оточенням.

На нашу думку, вказані особливості слід враховувати в організації сімейного спілкування та освітнього процесу, адже ускладнюється процес формування у дітей здібностей до когнітивної обробки інформації, знижується їхній рівень зосередженості та спостережливості, прагнення до творчості й продуктивної діяльності і, як наслідок, уповільнюється розвиток емоційно-вольової сфери особистості, що зростає. На особистісному рівні порушується розвиток вольових якостей, оскільки дитина, яка часто знаходиться перед джерелом інформації, не виявляє своєї активності під час перегляду, але згодом відбувається неупорядкований вибух накопиченої та невитраченої енергії.

Варто торкнутися проблеми інформаційної втоми та збільшення обсягу «інформаційного сміття», а також формування хворобливої психологічної залежності особистості від постійного споживання інформації (інтернет-залежність, гемблінг тощо).

Зміст наших рекомендації батькам щодо профілактики негативного впливу мас-медіа на особистість підлітка передбачає аргументовану регламентацію перегляду телевізійних передач, мультфільмів та пошуку інформації в інтернеті. Особливості емоційно-вольової сфери підлітків впливають на процес сприйняття ними інформації із засобів масової інформації, а саме: на усвідомлене або неусвідомлене прийняття смислів, що транслюються.

Рекомендовано активно розвивати у підлітків дві важливі складові їх загальних здібностей: відчуття часу, уміння використовувати час та планування свого часу, своєї діяльності. Необхідно вибирати такі телепередачі та комп'ютерні ігри, які сприятимуть розвитку пізнавальних процесів та мотивів діяльності у підлітка, обговорювати всі проблемні питання, неоднозначні для сприймання, щоб створити

умови для формування власної думки та позиції. В результаті у підлітка розвивається ділова та пізнавальна мотивація, удосконалюється логічне, оперативне мислення, а також уміння прогнозувати, формується свідоме ставлення до техніки як до засобу досягнення цілей, розв'язання завдань.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного дослідження констатуємо, що в умовах природного експерименту (перегляду мультсеріалу «Оггі і кукарачі») встановлено збільшення кількості підлітків з високим рівнем агресивної поведінки, зафіксовано підвищення рівня ворожості серед підлітків. Найбільш поширеними її видами залишаються роздратування, негативізм та образа. Це означає, що більшість підлітків виявляють негативні переживання, заздрість, схильність до грубощів. Після перегляду агресивного сюжету підвищилися показники фізичної агресії серед підлітків.

Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми впливу різноманітної відеопродукції на агресивні прояви дитячої особистості. Подальшої розробки потребують питання індивідуально-психологічних чинників агресивної поведінки протягом підліткового віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаровська В. Стан інформаційно-психологічної безпеки в Україні. *Психолог*. 2007. № 16. С. 14-17.
2. Comstock, G. Types of portrayal and aggressive behavior. *Journal of Communication*, 1977, 26, P. 189-198.
3. Media, Children, and the Family : Social Scientific, Psychodynamic, and Clinical Perspectives. D. Zillmann, J. Bryant, A. Huston. United Kingdom. Routledge. 2013. 368 p.
4. Büttner C. Mit aggressiven Kindern leben (Reihe Pädagogik). German. Beltz. 1992. 187 p.
5. Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall. URL: <https://doi.org/10.2307/1227918>
6. Дроздов О., Скок М. Проблеми агресивної поведінки особистості : Навчальний посібник. Чернігів, 2000. 156 с.

REFERENCES:

1. Bondarovska, V. (2007). Stan informatsiino-psykholohichnoi bezpeky v Ukraini [The state of information and psychological security in Ukraine]. *Psykholog – Psychologist*, 16, 14-17 [in Ukrainian].
2. Comstock, G. (1977). Types of portrayal and aggressive behavior. *Journal of Communication*. 26. 189-198 [in English].
3. Zillmann, D., Bryant, J., Huston, A. (2013). Media, Children, and the Family: Social Scientific, Psychodynamic, and Clinical Perspectives. United Kingdom. Routledge [in English].
4. Büttner, C. (1992). Mit aggressiven Kindern leben (Reihe Pädagogik). German. Beltz [in German].
5. Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall. URL: <https://doi.org/10.2307/1227918> [in English].
6. Drozdov, O., Skok, M. (2000). Problemy ahresyvnoi povedinky osobystosti. [Problems of aggressive behavior of a personality] : Navchalnyi posibnyk. Chernihiv [in Ukrainian].